

Bæði til kropp og sál

Röð flutt á fólkafundi á Varmakeldustevnunni sunnudagin hin 5. júlí 1959.

Vit hava biðið um og fingið loyvi at prenta hesa röðu:

Føroyskur ungdomur, ítróttafólk, hálvthundrað fundarfólk!

Tað var vakurt at siggja henda skara av frískum ungdomi koma í skróðgongu fram við okkum, og tað er vakurt at siggja hann standandi her framman fyrri okkum. Gaman hava tit av at kappast í friðarligari ítrótt, og gaman hava vit av at siggja tykkum í ítróttarleiki: — Haldið fram við hesum spæli. Ti hetta er spæl, og ungdominum søm-ir at spæla, ja hann skal spæla, annars er hann ikki rættur ungdomur.

Men longu á ungligaárum koma eisini álvaratankarnir og gera vart við seg, og ungdomurin fær varhugað, at við livið er ikki bert spæl, men alvarsum strémban fram á, fram ímóti høgum endamálum. — Gævi tit aldri missa burtur tey høgum endamáli, sum ein sungur ungdomur altíð setur sær, sum tit longu hava sett tykkum, ella sum tit fara at seta tykkum.

Henda varmakeldustevnan er, sum tílík steynur vanligu er á okkara døgum, merkt fyrst og fremst av ítrótt, kroppsvænning og ítróttarleiki.

Vit hava hoyrt um teir gomlu grikkar nar, at teir iðkaðu ítrótt meira enn flestu fólk. — Orðið gymnastikk er grískt, kemur av gymnos, sum merkir nakin. Ti teir dyrkaðu mannakroppin, røktu hann betur, enn domi eru um. Fyri teim, um, var tann friski fullkomni mannakroppurin merkið, symbolið, upp á tað vakra. Og teir dyrkaðu vakurlæikan. Ti avmyndaðu teir griksku myndahöggararnir eisini mannakroppin, — og náðu har mestu list, sum monnum hevur eydnast at náa. — Mong av hesum lista verkum eru varðveitt til dagin í dag, og vit undrast, og nútíðar listamenn taka fyridømi av teimum.

Teir iðkaðu fimleik, gymnastikk, á skúlunum, sum kallaðir voru gymnasi-um. Har kappaðust teir at leypa, renna, og blaka diskinn (diskos) og renna spjót o. a. m. — Her voru teir ungu grikkararnir uppvarðir.

Men á gymnasi-um fingur teir eisini annað at nema enn bera kroppsvænning. Hagar komu heimspekingarnir, filosofarnir, og kendu teimum ungu livisvísdom; og retorikarnir góvu teimum kunnsleika um at tala, at bera hugan sína fram í talu. Henda list, at tala var høg í metum í gamla Grikkalandi. — Og annað meir, teir lærdu.

So teir voru vandir bæði til kropp og sál.

I dag verður eisini ofta tikið til: frisk sál í frískum kroppi. — Hetta er hugsjónin. Men ikki náa vit altíð hugsjónini, tíverri, ofta verður ov nógv lagt á annan bógvin, ítróttin verður iðkað uttan andsmennandi bakgrund, — og á hin bógvin verður ofta ítróttin legd á láni.

Árið í ár er hálvthundrað ára minningarár um ein mann, sum ikki var ítróttamaður í vanligu nýttari merking í dag, men sum kortini var ítróttamaður itari enn aðrir menn, ein andans ítróttamaður, ið stríddist fyrri hugsjónum sínum og ikki linnaði á, men helt fram og sigraði. Maðurin var V. U. Hammershaimb, og hugsjónin var fusturlandið og móðurmálið, at geva alla sína megi og allan sín mátt til fusturlandið og móðurmálið.

Tað eru í ár hálvthundrað ár, síðan hann doyði.

Meðan hann livdi, og tá ið hann doyði, og seinni við, takkaðu føroyingar honum í dýrmætum kvæðum, og vit takka honum í dag og minnst hann

hálvthundrað ár eftir deyða hansara fyrri, sum tað stendur á minnisvarðanum, ið reistur er yvir hann í Havn, at hann »legði lunnar undir móðurmál okkara.« — tað er, at hann skapaði skriftmál okkara, skapaði móðurmálinum tann vakra bónað, sum tað hevur í skrift og á prenti.

Við tí skapaði hann grundarlagið undir móðurmálsrøkt okkara fyrri alla framtíð.

Hetta var mikil sigur. Og í hesum málbúnað er, við fám undantøkum, prentað alt, ið síðan er komið út á føroyskum máli. Eg sigi alt. Hvat alt er tað nú, føroyskar bókmentir. Bornar saman við bókmentir hjá øðrum, størri londum eru bókmentir okkara lítilsverðar í røgvu. Men tá ið vit hugsa um, hvussu nýtt spæl »hetta føroyska« er, tá ið vit hugsa um, at um 1900 voru ikki fleiri prentaðar føroyskar bókur enn tíð hevur fingrar á hondunum, og so hyggja út yvir bókarúgvuna, sum í dag fyllir upp í eitt fittliga stórt bókskap, so mugu vit gleðast og undrast á, at so miklið er komið av skafti.

Hetta er mikil sigur, ið vinnin er í hesari ítrótt. — Men tá ið sigur er vinnin, ella fleiri sigar eru vinnir upp í slag, tá kann vera tann vandi, tað kenna øll ítróttafólk, at vit slaka og leggja okkum til hvíldar á laurbærunum.

Men tað má ikki vera! Í einhvorji ítrótt, eisini móðurmálsrøkt, má aldri slakast. Móðurmálinum má vinnast sigur hvønn einasta dag. Tann dagur er ikki og verður ikki, at vit kunnu siga: »Nú er sigurin vinnin, móðurmálið hevur vunnið vil alla, nú kunnu vit seta hendur í hupp.«

Til hundrað ára minning um, at Hammershaimb varð føddur, yrkti Mikkjal á Ryggi vakurt kvæði, tað sum eitur:

»Løgmaður átti so góðan ein garð.
Hammershaimb var lögmannssonur,
vita vit, sonur seinasta lögmann í Føroyum. — Mikkjal kvæður um henda lögmannsson, — ur ríður móti orminum og drepur hann, tað ljóta troll, og vinnur gullið.

Ormurin er sjálvandi alt, ið nívir móðurmálinum: danska átrokanin og dolskni og gáloysni føroyinga sjálvs. Men Hammershaimb vinnur á orminum og tekur gullið, tekur móðurmálið, fram í ljósið. Hetta sipar sjálvandi til, at hann gjørdi vart við móðurmálið í teim ritum, hann læt prenta, og at hann skapti grundarlagið.

I næstseinasta ørindi tosar skaldið um ormsins ungar. Ormurin er vinnin, men tað er ikki at slaka, men stóðugt at vera á varhaldi, tí »upp kykna ormsins ungar.« Aftur sipar hann her til alt tað, ið er móðurmálinum at meini, útlendska ávirkanin og fyrst og fremst dolskni og gáloysni okkara sjálvs, sum altíð er framvið.

Eg loyvi mær at lesa kvæðið upp:

Løgmaður átti so góðan ein garð:
ein edilingur har borin var,
ein garpur, sum ei er at gloyma,
sum ruddi rás og breyt okkum slóð,
og megnaður upp úr moldum dró ein grip, sum er verður at goyma.

I ungligaárum hann gløggur sá,
at eiturgoysandi ormur lá
og fjaldi burt gullið hitt reyða.
»Eg søki mær brand og brynju blá,
tí tjóðini tørvar heilvág,
og málið er komið til deyða.«

Hann brá sín ljómandi eggjatein,
so fragnarormurin rein og hvein,
við bóksum á hamar bardi.

»Tykist enn lítli henda skein',
eg kenni, hon verður mær deyðamein,
so kynstrugur var hann, meg særði.«

Hevjaði hann gull og gróðstein;
gamal gripur so geislandi skein,
— fróðir um heimin tað fregna —;
brandar á buðlungs borgarlið,
lýsir upp smáttu og sornhús við;
so gott mundi okkum gegna.

Sigrandi fer nú vart móðurmál,
birtir upp ættarlunds ást í sál,
tí gerast føroyingar fróir;
tingmenn tala í hollini hátt,
smábørn syngja við stovugátt:
Guð signi teg Føroyar, vár' móður!

Lúður, ið drekin djúpt hevði fjalt,
ljóðar nú yvir landið alt:
kvæðið á gólvinum rungur. —
Nýtum vær skattin á besta hátt
at bygja oss borg og virki gott,
tí upp kykna ormsins ungar.

Goymdið væl minni um góðan mann,
Garpin hin snjalla, ið gotu fann.
Guð gevi oss mangar slíkar!
Hammershaimbs navn við heiður skal
hoyrast um fjøll og fagan dal
úr Sunnbø til Hattarvíkar.

Fyri skjótt 200 árum síðan sigur annar hovuðsstuðul í føroyskari málrøkt, Jens Chr. Svabo, sum øll jú kenna, ella eiga at kenna úr skúlanum, í frágreiðing síni frá føroyaferðini 1781—82, sum í ár er komin út upp á prent í prýðiligari útgávu, — at hann trýr ikki uppá, at føroyskt mál kann liva. Hann hugsaði sær, at um eini hundrað ár mundi føroyskt mál vera deytt, og føroyingar helst tosa danskt.

Vit vita nú, at hann mistók seg, føroyskt mál livir enn í dag. Og onkur heldur kann henda, at nú er einki at ivast í, at føroyskt fer at liva, eisini um hundrað ár. Og tí ivist eg heldur ikki í, um vit, um føroyingar, leggja doyðin á at rokta tað og fjálga um tað. Men gera vit ikki tað av øllum alvi, so er vandi fyrri hond, tí føroyskt mál er í dag fyrri hørðum ágangi. — eg haldi fyrri harðari ágangi enn nakrantíð áður.

Við nútímans teknikki er verðin vorðin lítli, og vit mitt í henni, ikki fjaskotnir sum fyrr. Og ágangurin er stórur uttanfrá við útvarpi, kykmyndum, lítaðum bløðum og mongum øðrum. Flogsamband verður kann henda skjótt at koma í lag við útheimin. Minni verður fjarstøða okkara tá.

Og innanfrá er ágangurin ikki minni. Móðurmálið verður tíðum í dag so illa víðfarið, bæði í samtalum manna millum, og borið fram alment í skrift og talu, at tú ógvast. — Og hetta ikki minst av monnum, og har, ið tú átti at venta

serstaka góða málbering og góðan ans fyrri móðurmálinum.

Eg skal siga her eitt lítið dømi, sum eg haldi lýsir væl tann vanda, vit kunnu bera ótta fyrri, um vit ikki leggja doyðin á og verja móðurmálið. — Eg var og ferðaðist í lítli bygd, fjarskotnari, eingin vegur til aðrar bygdir; og á tílíkum fjarskotnum stóðum er tað, ella hevur ið hvussu er verið, at fólkamentanin varðveitist best. Í húsinum, har eg gisti, eitt frálíkt heim við góðari gamlari føroyskari mentan, var lítli smádrongur, sonur í húsinum, eg ætli, hann hevur verið eini fimm ára gamal. Hann hevði so gott mál og dugdi væl at syngja. Men hvat halda tit, hann sang: jú hann sang á finasta amerikonskum máli: »Davy Crockett.« — Eg mintist aftur á minar barnadagar, á hvat ið sungio varð fyrri okkum, og sum vit so sungu aftur: gomul føroysk barnaskjaldur, barnarimur Hans Andriasar og annað tilíkt. Men nú!

Soleiðis etur tað útlendska seg inn á okkum, og ikki minst amerikanisman, ið yllir úr hvarjum radióli, annaðhvørt tú letur upp fyrri útvarpi Føroya ella annara landa.

Vit sungu í áðni, tá ið fundurin byrjaði, sangin: »Eg smáttu veit.« Hesin sangur varð valdur fyrst og fremst, tí at hetta er ein so frálíka vakur og yndisligur sangur um heimið, — men eisini tí, at hetta er ein av teim heilt, heilt fáu føroysku songum, sum føroyingar í dag duga uttanna. — Hvi duga føroyingar ongarnir sangir longur. Fyri ikki so mongum árum síðan dugdu tey flestu hópin av føroyskum songum, ikki fá dugdu uttanna at kalla alla Songbók Føroya Fólks. Nú dugir eingin, — uttan nakrar fáar; eg kann ætla, tað munnu vera einir fimm sangir kanska, sum øll duga uttanna í dag.

Men hetta er so sjálvandi og einki at undrast á, tí tað er ikki pláss fyrri bæði amerikonskum og øðrum lættisoppavisum og okkara egnu songum. Og so vinnur Amerika, annaðhvørt beinleiðis ella umvegis ígjøgnum danskt mál og onnur sum vit skilja.

Men sum longu sagt, eru vit var við vandan, við ágangin, og leggja vit doyðin á, at verja móðurmálið, so hava vit loyvi at trúgva, at tí fer at bjóða botur. Annars ikki.

Føroyskur ungdomur, ítróttarfolk, fundarfólk! Latum okkum í dag, hálvthundrað ár eftir deyða Hammershaimb, streingja tað heit, hvør í sinum lagi, at verja móðurmálið á tann hátt, at vit, tá ið vit málbera okkum, leggja okkum eina við at nýta eitt gott og vakurt, óspilt mál.

Latum okkum leggja doyðin á tað.

Tað er ítróttin góð.

Jóhannes av Skarði.

Galvaniserað rør

1/2" 3/4" 1 1/4" 1 1/2" og 2".

og øll slog av rørdelium.

Einans fyrsta flokks rør og rørdelir.

Pf. MARIA POULSEN

Telefon 2000 og 2001.

GROT OG SKERVUR

Øll, ið vilja keypa skerv ella grót, eiga at venda sær til kommunukantorið.

Grót og skervur megu verða goldin fyrst, áðrenn tey verða heimtað.

Bilstjórar verða ámintir, at teir ikki kunnu heinta grót ella skerv uttan við einum limi av vegnevndini ella einum umbóðsmanni fyrri kommununa.

FROÐBIAR SÓKNAR KOMMUNA